

ՍԵՎԱԿ ՊՈՂՈՍՅԱՆ

Էրեբունի և Նուբարաշեն վարչական շրջանների դատախազի տեղակալ,
ԵՊՀ իրավագիտության ֆակուլտետի քրեական իրավունքի ամբիոնի հայցորդ

ՀԱՆՅԱԳՈՐԾՈՒԹՅՈՒՆ ԿԱՏԱՐՈՂԻ ՀԱՐՋԻ ՇՈՒՐՋ

ՀՀ քրեական օրենսգրքի 38-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն. «Կատարող է համարվում այն անձը, ով անմիջականորեն կատարել է հանցանքը կամ դրա կատարմանն անմիջականորեն մասնակցել է այլ անձանց (համակատարողների) հետ համատեղ, ինչպես նաև հանցանքը կատարել է այլ այնպիսի անձանց օգտագործելու միջոցով, ովքեր օրենքի ուժով ենթակա չեն քրեական պատասխանատվության կամ հանցանքը կատարել են անզգուշությամբ»:

Պետք է նշել, որ հանցակցությունն առանց կատարողի հնարավոր չէ. մյուս հանցակիցները համախմբվում են հենց կատարողի շուրջ և հանցակցում են (մասնակցում են) կատարողի կողմից կատարվող հանցանքին: Կատարողն է փաստորեն ձևավորում հանցակցությունը. կատարողի բացակայությունը կամ նրա կողմից հանցագործությունից կամովին հրաժարվելը կամ այլ հիմքերով հանցագործությանը ձեռնամուխ չլինելը հանգեցնում է հանցակցության բացակայության:

ՀՀ քր. օր.-ի 38-րդ հոդվածի 2-րդ մասն առանձնացնում է հանցագործության **կատարողի չորս տեսակ**.

- ա) անձ, ով անմիջականորեն կատարում է հանցանքը,
- բ) անձ, ով հանցագործության կատարմանը մասնակցում է այլ անձի (անձանց) հետ համատեղ (համակատարող),
- գ) անձ, ով հանցանքը կատարում է այնպիսի անձանց օգտագործելու միջոցով, ովքեր օրենքի ուժով ենթակա չեն քրեական պատասխանատվության,
- դ) անձ, ով հանցանքը կատարում է այնպիսի անձանց օգտագործելու միջոցով, ովքեր հանցանքը կատարում են անզգուշությամբ:

Հերթականությամբ քննարկենք կատարողի տեսակները:

Առաջինը, ինչպես նշել ենք, այն անձն է, ով անմիջականորեն կատարում է հանցանքը: Ըստ էության կատարողի այս տեսակի հետ կապված քրեական իրավունքի տեսության մեջ խնդրահարույց հարցեր չկան: Անմիջականորեն հանցանք կատարողը այն անձն է, ով իրականացնում է հանցագործության օբյեկտիվ կողմը: Սրա հետ կապված պարզապես պետք է մի ճշտում անել. հատուկ սուբյեկտով հանցագործություններում միայն օբյեկտիվ կողմն իրականացնելը բավարար չէ անձին կատարող ճանաչելու համար: Հատուկ սուբյեկտով հանցագործություններում բացի օբյեկտիվ կողմը կատարելուց անձը պետք է նաև օժտված լինի տվյալ հանցատեսակի հատուկ սուբյեկտին բնորոշ հատկանիշներով: Բացի այդ, մեր կարծիքով, կատարող կարող է համարվել այն անձը, որին, բացի սուբյեկտին բնորոշ հատկանիշներից, բնութագրական են նաև տվյալ հանցակազմին բնորոշ բոլոր հատկանիշները՝ մեղքի ձևը, տեսակը, հանցագործության եղանակը, տեղը, ժամանակը և այլն: Օինակ՝ շատերի կյանքի համար վտանգավոր եղանակով սպանության կատարող կհամարվի այն անձը, որը դիտավորությամբ՝ ուղղակի կամ անուղղակի, գիտակցելով իր ընտրած եղանակի վտանգավորությունը շատերի կյանքի համար, հենց այդ եղանակով կիրականացնի սպանության օբյեկտիվ կողմը: Ուստի, ճիշտ է թվում իրավաբանական գրականության մեջ առաջ քաշված այն թեզը, որ կատարողին մյուս հանցակիցներից սահմանազատելու հարցում ազդում են ոչ միայն օբյեկտիվ կողմի, այլև համապատասխան հանցակազմի բոլոր տար-

● ՕՐԵՆԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ № 120 2020

1. Стн Энциклопедия уголовного права. Т. 6, СПб, 2007, с. 133-134:

րերն ու հատկանիշները²: Կարելի է հավաստել նաև, որ միայն անմիջականորեն հանցանքը կատարելը չէ, որ թույլ է տալիս կատարողին սահմանազատելու այլ հանցակիցներից: Բանն այն է, որ հանցանքը անմիջականորեն կատարողը կարող է նաև օժանդակող լինել, եթե հատուկ սուբյեկտի դրոմամբ կատարում է հատուկ սուբյեկտով հանցագործության օբյեկտիվ կողմը, այսինքն՝ անմիջականորեն կատարում է հանցանքը: Բացի այդ, որոշ դեպքերում կատարող է համարվում այն անձը, որը անմիջականորեն չի իրականացնում հանցանքը: Խոսքը հենց այն դեպքերի մասին է, երբ հատուկ սուբյեկտը հանցանքի օբյեկտիվ կողմի կատարմանը դրդում է հատուկ սուբյեկտ չհանդիսացող անձի: Ուստի, կարծում ենք, որ կատարող կարող է համարվել այն անձը, որը որպես կատարող ենթակա է քրեական պատասխանատության տվյալ հանցատեսակի համար և կատարում է տվյալ հանցագործության օբյեկտիվ կողմը կամ այն կատարում է միջնորդավորված ձևով:

Կատարողի հաջորդ տեսակը այն անձն է, ով հանցագործության կատարմանը մասնակցում է այլ անձի (անձանց) հետ համատեղ (համակատարող): Խոսքը համակատարման մասին է, երբ հանցագործությանը մասնակցում են երկու կամ ավելի կատարողներ, որոնցից յուրաքանչյուրը կատարում է տվյալ հանցագործության օբյեկտիվ կողմը ամբողջությամբ կան դրա մի մասը: Ընդ որում, հանցագործության բոլոր մասնակիցներն իրականացնում են ամբողջ օբյեկտիվ կողմը կամ նրանցից մեկը կամ մի քանիսը իրականացնում են ամբողջ օբյեկտիվ կողմը, իսկ նրանցից մեկը կամ մի քանիսը օբյեկտիվ կողմի մի մասը կամ էլ բոլորը իրականացնում են օբյեկտիվ կողմի միայն մի մասը³:

Քրեական իրավունքի տեսության մեջ ընդունված է այն մոտեցումը, որ կատարողը նաև այն անձն է, որը իրականացնում է հանցագործության ոչ միայն ամբողջ օբյեկտիվ կողմը, այլև դրա մի մասը: Միևնույն ժամա-

նակ նշվում է, որ այս դեպքում խոսքը համակատարման և ավարտված հանցագործության մասին է⁴: Նշված դրույթները վիճելի են: Նախ՝ պարտադիր չէ, որ հանցագործության օբյեկտիվ կողմի մի մասը իրականացնի միայն համակատարողը: Բանն այն է, որ միայնակ գործող կատարողն էլ կարող է իրականացնել օբյեկտիվ կողմի մի մասը, ինչը բնորոշ է չավարտված հանցագործությանը. չէ որ հանցավորձի դեպքում հիմնականում անձը իր կամքից անկախ հանգամանքներով չի կարողանում իրականացնել ամբողջ օբյեկտիվ կողմը և ավարտել հանցագործությունը: Բացի այդ՝ պարտադիր չէ, որ գործ ունենանք ավարտված հանցագործության հետ: Համակատարման դեպքում էլ հանցագործությունը կարող է ավարտին չհասնել համակատարողների կամքից անկախ հանգամանքներով: Օրինակ՝ անձին սպանելու դիտավորությամբ երկու համակատարողն էլ կրակում են զոհի ուղղությամբ, սակայն վերջինիս կյանքը փրկվում է բժշկական միջամտության շնորհիվ: Նշվում է նաև, որ համակատարողը անպայման պետք է իրականացնի տվյալ հանցագործության օբյեկտիվ կողմի թեկուզ մի մասը: Ակնհայտ է, որ եթե համակատարողը չի կարողանում իրականացնել օբյեկտիվ կողմի թեկուզ մի չնչին մասը, նա չի կարող համակատարող համարվել: Գրականության մեջ բերվում է հետևյալ օրինակը: Երկու անձ պայմանավորվում են սպանել մեկին: Այդ նպատակով նրանք գնում են սպազա զոհի բնակարան, պահանջում են վերադարձնել պարտքը: Վեճի ընթացքում նրանցից մեկը հանում է դանակը և սպնում է զոհին, իսկ մյուսը ոչինչ չի անում: Բնականաբար վերջինիս արարքը չի կարող որակվել որպես կատարողի արարք՝ ՀՀ քրեական օրենսգրքի 104 հոդվածով⁵: Հարց է առաջանում, թե ինչպես պետք է որակվի արարքը նման դեպքերում: Չէ որ կատարողը, ինչպես արդեն նշել ենք, կարող է նաև չավարտել հանցագործությունը: Ընդ որում, կատարողի արարքը կարող է խափանվել ոչ միայն հանցավորձի այլև հանցագործության

2. Տե՛ս **Васюков В. В.** Виды соучастников в Уголовном праве России., Автореф., дисс., на соиск. учен., степени канд., юрид., наук., СПб, 2008, с. 5.
 3. Տե՛ս Հայաստանի Հանրապետության քրեական իրավունք (Ընդհանուր մաս), Եր., 2012, էջ 266-267:
 4. Տե՛ս Энциклопедия уголовного права. Т. 6, СПб, 2007, էջ 137:
 5. Նույն տեղում, էջ 137-138:

նախապատրաստության փուլում: Ենթադրենք՝ այդ անձը որոշել էր սպանությունը միայնակ կատարել, այդ նպատակով գնացել էր զոհի բնակարան, բայց չէր հանել դանակը՝ կողմնակի անձի կամ անձանց ներկայության հետևանքով: Չէ որ այդ դեպքում արարքը պետք է որակվեր որպես սպանության նախապատրաստություն, եթե ապացուցվեր սպանելու դիտավորությունը:

Բերված օրինակում հանցավորներից մեկը փաստորեն նախապատրաստվել էր մասնակցելու հանցագործությանը. դիտավորությունն ուղղված էր զոհին սպանելուն, այդ նպատակով գնացել էր վերջինիս բնակարան, հնարավոր է որ զենք էր ձեռք բերել, պարզապես ինքը չհասցրեց իր կամքից անկախ հանգամանքներով կատարել սպանությունը, որովհետև ընկերն իրենից առաջ ընկավ: Պետք է նշել նաև, որ իր ներկայությամբ նա փաստորեն ամրապնդում էր իր ընկերոջ վճռականությունը: Կարծում ենք, որ նման դեպքերում արարքը օժանդակություն համարելը ճիշտ չէ, ինչպես դա արվել է նախագծում. մեր կարծիքով նման դեպքերում, երբ երկու հանցավորներից մեկը անմիջականորեն չի կատարում հանցագործության օբյեկտիվ կողմը արարքը պետք է որակվի որպես հանցանքի միայնակ կատարում՝ հղում անելով նախապատրաստության բնորոշումը տվող հոդվածի վրա: Մեր կարծիքով չի կարող միայնակ կատարողի հասկացությունը տարբերվել համակատարողի հասկացությունից. պարզապես այլ հարց է, որ համակատարումը առկա է այն դեպքում, երբ երկու կամ ավելի անձինք անմիջականորեն կատարում են հանցանքը, այսինքն՝ առնվազն հանցափորձ են իրականացնում: Եթե հանցանքի անմիջական կատարում տեղի չի ունենում, ապա համակատարումը և ուրեմն համապատասխան ծանրացնող հանգամանքը բացակայում են: Սրա հետ կապված պետք է նշել նաև, որ հանցափորձ կարող են համարվել ոչ միայն այն արարքները, որոնք նկարագրված են քրեական օրենսգրքի Հատուկ մասի հոդվածի դիսպոզիցիայում, այլև նրանք, որոնք անմիջականորեն նախորդում են դրանց,

հանդիսանում վերջիններիս բաղկացուցիչ մասը և չեն կարող առանձնացվել: Օրինակ՝ մարմնական վնասվածք հասցնելու համար դանակը գրպանից հանելը, սպանության նպատակով հրազենից նշան բռնելը և այլն պետք է որակվեն որպես հանցափորձ⁶: Ուստի, նշված դեպքերում էլ առկա է համակատարումը:

Փոքր-ինչ բարդ է իրավիճակը այն դեպքերում, երբ սկզբնապես նպատակ ունենալով մասնակցելու հանցագործությանը որպես կատարող անձը, հանցանքի կատարման վայրում, իր կամքով ոչինչ չի անում, այլ միայն հետևում է դեպքերի ընթացքին: Փաստորեն նման իրավիճակներում անձը իր կամքով հրաժարվում է հանցագործությանը որպես կատարող մասնակցելուց: Հենց այս դեպքերում է, որ անձի արարքը պետք է որակվի որպես օժանդակություն, իհարկե ընդլայնված օժանդակողի օրենսդրական հասկացությունը՝ օժանդակողի արարքների սպառիչ ցանկ չսահմանելով, այլ նշելով, որ օժանդակություն է ցանկաձև ձևով հանցագործությանը նպաստելը: Նման մոտեցում է որդեգրված շատ արտասահմանյան երկրների քրեական օրենսդրություններում:

Մյուս կարևոր հարցը հետևյալն է. ինչպիսի մասնակցության մասին է խոսքը, հանցագործության մեջ մասնակցի ինչ աստիճանի ներդրման մասին է: Բանն այն է, որ քրեական իրավունքի տեսության մեջ այն կարծիքն է արտահայտվում, թե խոսքը այն մասին է, որ մասնակցի արարքը պետք է էական ազդեցություն ունենա ցանկալի նպատակին հասնելու մեջ⁷: Նման դիրքորոշման է նաև Իսպանիայի քրեական օրենսգրքը, որի 28 հոդվածի համաայն՝ կատարող է համարվում նաև այն անձը, որը իր գործողությամբ միանում է արարքի կատարմանը, եթե առանց դրա արարքը չէր կատարվի⁸: Կարծում ենք, որ նման դիրքորոշումը չի ապահովում իրավական որոշակիությունը և հստակ չէ: Ասենք թե անձը առանց ուրիշի մասնակցության էլ կարող էր հանցանքը կատարել, բայց, համենայն դեպս, ընկերոջ հետ է անում դա՝ նրան էլ ընդգրկելով հանցագործությանը: Կարելի է արդյոք ասել,

6. Տե՛ս Հայաստանի Հանրապետության քրեական իրավունք (Ընդհանուր մաս), Եր., 2012, էջ 246:
 7. Տե՛ս Энциклопедия уголовного права. Т. 6, СПб, 2007, с. 138.
 8. Տե՛ս Уголовный кодекс Испании. М., 1998, с. 20.

թե քանի որ նա հանցանքը առանց իր ընկերոջ մասնակցության էլ կարող էր իրականացնել, ուրեմն համակատարում չկա: Մեր կարծիքով՝ ոչ. կարևորը օբյեկտիվ կողմի իրականացումն է: Բացի այդ «էական» գնահատողական հասկացությունը խառանշփոթից բացի ուրիշ ոչինչ չի տալիս. որն է էական, որը ոչ էական շատ դժվար, եթե ոչ անհնար է որոշելը: Մեր կարծիքով հանցագործության օբյեկտիվ կողմը կամ դրա մի մասը կատարած յուրաքանչյուր անձի արարք պետք է որակվի որպես կատարողի արարք և հակառակը: Բերենք իրավակիրառ պրակտիկայից մի օրինակ: Շ.-ն և Ջ.-ն որոշել են Գ.-ից որպես իբրև ունեցած պարտքը (իրականում պարտք չի եղել) տալու երաշխիք պահանջել իրենց հանձնել ավտոմեքենան՝ այդ պահանջը զուգորդելով Գ.-ին սպանելու սպառնալիքով: Այդ նպատակով Շ.-ն Գ.-ին կանչել է իր ընկերոջ սրճարան, որտեղ այլ ընկերների ներկայությամբ Գ.-ին է ներկայացրել իր պահանջը և սպառնալիքը: Այդ ընթացքում Շ.-ի ընկերները խոժոռ հայացքներով նայել են Գ.-ին՝ կարծես թե հավաստելով Շ.-ի սպառնալիքների լրջությունը: Կարող ենք արդյոք ասել, որ նրանք համակատարողներ են եղել: Կարծում ենք՝ ոչ: Մեր կարծիքով՝ նրանց արարքը պետք է որակել որպես օժանդակություն՝ օժանդակողի մեր ընկալման համատեքստում: Որպես օժանդակողի արարք պետք է որակվի նաև Ջ.-ի արարքը, ով հաջորդ օրը զանգահարել է Գ.-ին և պարզապես հայտնել է, որ Շ.-ն շատ վտանգավոր մարդ է և շատ լուրջ է տրամադրված: Բանն այ է, որ փաստորեն ո՛չ Շ.-ի ընկերները, ո՛չ էլ Ջ.-ն շորթման օբյեկտիվ կողմը կազմող որևէ արարք չեն կատարել:

Կարևոր է նշել նաև մեկ այլ հանգամանք. համակատարման դեպքում և այն դեպքում, երբ առկա է մի խումբ անձանց կողմից հանցանք կատարելը որպես ծանրացնող հանգամանք, պարտադիր չէ, որ բոլոր համակատարողները նույնությամբ կատարեն հանցագործության օբյեկտիվ կողմը. հնարավոր է դերերի բաշխում: Սա ավելի հաճախ լինում է խմբակային խարդախությունների դեպքերում, երբ կատարողներից մեկը իրականացնում է խաբեությունը իսկ մյուսը վերցնում է գույքը:

Կատարողի հաջորդ տեսակը քրեական իրավունքի տեսության մեջ կոչվում է միջ-

նորդավորված կատարում: Օրենքի համաձայն կատարող է համարվում նաև այն անձը ով հանցանքը կատարում է այնպիսի անձանց օգտագործելու միջոցով, ովքեր օրենքի ուժով ենթակա չեն քրեական պատասխանատվության: Քրեական իրավունքի տեսությանը հայտնի է, որ անձինք, ովքեր օրենքի ուժով ենթակա չեն քրեական պատասխանատվության, անմեղսունակներն են, քրեական պատասխանատվության տարիքի չհասածները, անձինք ովքեր հասել են քրեական պատասխանատվության տարիքի, սակայն մտավոր զարգացման մեջ հետ մնալու հետևանքով չեն կարող ամբողջությամբ գիտակցել իրենց արարքի հանրային վտանգավորությունը կամ ղեկավարել դա, անձինք ովքեր արարքը կատարել են այնպիսի ֆիզիկական կամ հոգեկան հարկադրանքի ազդեցությամբ, որը զրկել է նրանց իրենց արարքները ղեկավարելու կամ գիտակցելու հնարավորությունից կամ ստեծել է ծայրահեղ անհարժեշտության վիճակ, անձինք ովքեր արարքը կատարել են առանց մեղքի: Անձինք ովքեր օրենքի ուժով ենթակա չեն քրեական պատասխանատվության պետք է ավելի լայն հասկանալ: Այդպիսիք են ոչ միայն արդեն նշված անձինք՝ ովքեր ընդհանրապես ենթակա չեն քրեական պատասխանատվության, այլև այն անձինք ովքեր ենթակա չեն քրեական պատասխանատվության տվյալ հանցագործության համար որպես կատարող: Խոսքը հատուկ սուբյեկտով հանցագործությունների, ինչպես նաև այն դեպքերի մասին է, երբ անձը չի գիտակցում հանցագործության այնպիսի էական տարրի կամ հատկանիշի առկայությունը, որն ազդում է արարքի որակման վրա: Գրականության մեջ բերվում է վերջին իրավիճակը արտահայտող հետևյալ օրինակը՝ սպանությունն անմիջականորեն իրականացնողը համոզված է լինում, որ կատարում է մարդու կյանքի, այլ ոչ թե պետության անվտանգության դեմ ուղղված հանցանք, իսկ իրականում տեղի է ունենում պետական, քաղաքական կամ հասարակական գործչի սպանություն (որն էլ լինում է պատվիրատուի նպատակը), արարքը պետք է որակվի հետևյալ կերպ. անմիջական կատարողի արարքը՝ որպես ծանրացուցիչ հանգամանքներում սպանություն՝ ՀՀ քր. օր.-ի հոդված 104-ի 2-րդ

մասի 8-րդ կետով (պատվերով սպանություն), իսկ պատվիրատուինը՝ հոդված 305-ով նախատեսված հանցանքի կատարում, այլ ոչ թե դրա դրոշմություն: Այստեղ, փաստորեն, առկա է պետական, քաղաքական կամ հասարակական գործչի, ոչ թե անմիջական, այլ միջնորդավորված սպանություն, քանի որ հանցավորը, ըստ էության, անմիջական մարդասպանին դարձնում է նշված հանցագործության կույր գործիք⁹:

Միջնորդավորված կատարման տեսակ են համարվում նաև հրաման կամ կարգադրություն կատարողին, ինչպես նաև անզգուշությամբ հանցանք կատարողին օգտագործելը: Ինչ վերաբերում է հրաման կամ կարգադրություն կատարելուն, ապա դա ըստ էության առանց մեղքի փաստ պատճատող կամ անզգուշությամբ հանցանք կատարող անձին օգտագործելու մասին է. ուստի, մեր կարծիքով, այն առանձնացնելու կարիք չկա: Ինչ վերաբերում է անզգուշությամբ հանցանք կատարողին օգտագործելու մասին, ապա պարզապես պետք է այս իրավիճակը չչփոթել առանց մեղքի հանցանքը կատարելու հետ. խոսքն այն մասին է, որ հանցավորը օգտագործում է անձի մոլորությունը և ներգրավում է նրան այնպիսի արարք կատարելուն, որն իրենից անզգույշ հանցանք է ներկայացնում և որպես այդպիսին նախատեսված է քրեական օրենքում: Ընդ որում, կարելի է օգտագործել միայն անփութությամբ գործող անձին. հանցավոր ինքնավստահությամբ արարք կատարողին հնարավոր չէ օգտագործել: Անհնար է օգտագործել անձի, որը նախատեսում է հանրորեն վտանգավոր հետևանքների առաջացման հնարավորությունը և ձգտում է կանխել դրանք¹⁰: Միջնորդավորված կատարման այս տեսակը առանձնացրել ենք՝ սուբյեկտիվ կողմի առանձնահատկության պատճառով:

Միջնորդավորված կատարման հետ կապված է նաև այն հարցը, թե արդյոք համակատարումը հնարավոր է միջնորդավորված իրականացնել: Պետք է

նշել, որ համակատարման դեպքում էլ անձը կարող է մասնակցել հանցագործությանը՝ այնպիսի անձի օգտագործելով, որը ենթակա չէ քրեական պատասխանատվության: Այս հանգամանքը պետք է արտացոլվի կատարողի հասկացության մեջ: Հարց է առաջանում, թե արդյոք հնարավոր է համակատարում այնպիսի անձի օգտագործելով, որը հանցանք է կատարել անզգուշությամբ: Սկզբունքորեն նման իրավիճակը չի բացառվում, թեև գործնականում նման դեպքերը կարող են հազվադեպ լինել:

Միջնորդավորված կատարման հետ կապված մեկ այլ հարց է հետևյալը. արդյոք հանցավորը պետք է անպայման գիտակցի, որ օգտագործում է այնպիսի անձի, որը օրենքի ուժով ենթական չէ քրեական պատասխանատվության, թե բավական է օգտագործելու օբյեկտիվ փաստը: Այս հարցի շուրջ քրեական իրավունքի տեսության մեջ միասնական կարծիք չկա. քրեագետների մի մասը գտնում է, որ օգտագործողը կարող է նաև չգիտակցել սույն փաստը¹¹, իսկ մյուս մասը կարծում է, որ հանցավորը անպայման պետք է գիտակցի այն անձին օգտագործելու փաստը, ով ենթակա չէ քրեական պատասխանատվության¹²: Հարցի հետ կապված տեղին է անդարդառնալ «օգտագործել» բառի ստուգաբանությանը: Էդուարդ Աղայանի «Արդի հայերենի բացատրական բառարան»-ի համաձայն՝ «օգտագործել» նշանակում է ծառայեցնել իր նպատակի, օգտվել, օգուտ քաղել, որոշ դիտավորությամբ մեկին իր կամակատարը դարձնել¹³: Կարելի է հավաստել, որ օգտագործելը ենթադրում է դիտավորություն, այսինքն՝ հանցավորը պետք է գիտակցի, որ օգտագործում է այնպիսի անձի, ով ենթակա չէ քրեական պատասխանատվության: Սրա հետ կապված առաջ են գալիս անձի արարքի որակման հետ կապված հարցեր: Իրավակիրառ պրակտիկայում արձանագրվել է մի դեպք, երբ անձը դրդել է մեկ ուրիշին սպանություն կատարելու, որը իրականացրել է դա, սակայն հետագայում պարզվել է, որ սպանությունը

9. Տե՛ս Առաքելյան Ս. Վ., Մկրտչյան Պ. Վ., Հանցագործությունների որակման հիմնախնդիրները, Եր., 2020, էջ 314:
 10. Տե՛ս Энциклопедия уголовного права. Т. 6, СПб, 2007, с. 161.
 11. Նույն տեղում, էջ 157:
 12. Տե՛ս Васюков В. В., նշվ. աշխ., էջ 6:
 13. Տե՛ս Էդուարդ Բագրատի Աղայան: Արդի հայերենի բացատրական բառարան, «Հայաստան» Հրատարակչություն, Երեւան, 1976:

կատարողը եղել է անմեղսունակ, ինչի մասին չի իմացել նրան դրդողը: Հարց է առաջանում, թե ինչպես պետք է որակել անմեղսունակին հանցագործության դրդող անձի արարքը, եթե վերջինս չի գիտակել նրա անմեղսունակության մասին: Ակնհայտ է, որ նա չի կարող կատարող համարվել, քանի որ, ինչպես արդեն նշեցինք, օգտագործումը նշանակում է դիտավորություն, ուստի նշված հանգամանքի գիտակցում: Քրեական իրավունքի տեսության մեջ այս իրավիճակը համարում են չհաջողված հանցակցության դրսևորում և առաջարկում են արարքը որակել որպես տվյալ հանցագործության նախապատրաստություն: Կարծում ենք, որ նման դեպքերում նախապատրաստության մասին խոսելը ճիշտ չէ մի քանի նկատառումներից ելնելով: Նախ՝ դժվար թե տվյալ դեպքում ճիշտ է ասել թե հանցագործությունը ավարտին չի հասել: Ճիշտ է, եթե առաջնորդվենք այն սկզբունքով, որ չավարտված հանցագործությունն առկա է նույնիսկ այն ժամանակ, երբ հանցագործությունը փաստորեն ավարտվում է, որովհետև քրեաիրավական իմաստով գործունենք չավարտված հանցագործության հետ նաև այն դեպքում, երբ չի հաջողվում իրականացնել հանցակազմը: Տվյալ դեպքում փաստորեն սպանությունը տեղի չէր ունեցել, որովհետև բացակայում էր սուբյեկտը: Բայց պետք է նշել, որ ոչ սուբյեկտին օգտագործող փաստորեն հասավ իր նպատակին և իրականացրեց իր դիտավորությունը: Վերջապես նախապատրաստության համար պատժի չափը, կարծում ենք, բոլորովին չի համապատասխանում կատարվածի վտանգավորությանը: Ուստի, նման դեպքերում, կարծում ենք, ճիշտ կլինի կյանքի կոչել հանցակցության փորձի ինստիտուտը, ինչ-պես դա առկա է այլ երկրների քրեական օրենսդրություններում:

Հակառակ իրավիճակում, երբ օգտագործողը կարծում է թե օգտագործվողը հանցագործության սուբյեկտ չէ, բայց հետագայում,

հանցագործությունից հետո պարզվում է, որ օգտագործվողը օժտված էր սուբյեկտի հատկանիշներով, ապա օգտագործողի արարքը պետք է որակվի որպես ավարտված հանցանքի կատարում՝ ըստ իր դիտավորության ուղղվածության¹⁴: Համաձայն չենք այն դիրքորոշման հետ, որ այդ դեպքում առկա է հանցափորձը¹⁵: Ըստ էության տվյալ դեպքում օգտագործողը իր կամքով, իր արարքով հասնում է իր նպատակին:

Հանցագործության միջնորդավորված կատարման այն դեպքերում, երբ օգտագործվող անձը սահմանազանցում է թույլ տալիս, ապա արարքը պետք է որակել սահմանազանցման ընդհանուր կանոններով՝ միջնորդավորված կատարողը պետք է պատասխանատուության ենթարկվի միայն այն հանցագործության համար, որն ընդգրկված էր նրա դիտավորության մեջ (խոսքը քանակական սահմանազանցման մասին է): Այս տեսակետից համաձայն չենք իրավաբանական գրականության մեջ առաջ քաշված այն գաղափարի հետ, որ, եթե սահմանազանցման արդյունքում իրականացվել է միջնորդավորված կատարողի նպատակը (կամ չի իրականացվել), և նա նախատեսել է սահմանազանցման իրական հնարավորությունն ու գիտակցաբար թույլ է տվել այն, ապա նա պատասխանատվություն է կրում սահմանազանցման համար¹⁶: Վիճելի է անուղղակի դիտավորության հնարավորությունը. ինչպես կատարողը կարող է նախատեսել, որ իր կողմից օգտագործվող սահմանազանցում թույլ կտա: Եթե նույնիսկ պատկերացնենք, որ մեկ ուրիշին օգտագործողը գիտի նրա առանձնահատկությունների մասին և պատկերացնում է, որ օգտագործվողը կարող է սահմանազանցում թույլ տալ, մեր կարծիքով, դա չի կարող նրան մեղսագրվել թեկուզ ապացուցման անհնարինության կամ բարդության պատճառով. չէ որ մեկ ուրիշին օգտագործողը դրդել էր այլ հանցանքի: Այս կարծիքին են նաև «Հանցագործությունների

14. Տե՛ս Առաքելյան Ս. Վ., Մկրտչյան Պ. Վ., նշվ. աշխ., էջ 319:

15. Տե՛ս Գրիգորյան Լ. Ա., Հանցագործության միջնորդավորված կատարման համար քրեական պատասխանատվության տեսական ել գործնական հիմնախնդիրները, Սեղմագիր իրավ. գիտ. թեկնածուի գիտ. աստիճանի հայցման համար, 2019, էջ 8:

16. Տե՛ս Գրիգորյան Լ. Ա., նշվ. աշխ., էջ 17:

որակման հիմնախնդիրները» աշխատության հեղինակները¹⁷:

Միջնորդավորված կատարման դեպքում օգտագործվողի կողմից սահմանազանցում թույլ տալու կամ օգտագործողի հրահրած արարքը չկատարելու կամ բոլորովին այլ արարք կատարելու մյուս դեպքերին չենք անդրադառնա, քանի որ դրանք մանրամասն լուսաբանված են իրավաբանական գրականության մեջ¹⁸:

Ամփոփելով վերոգրյալը՝ փորձենք տալ կատարողի այնպիսի հասկացություն, որը կարտացոլի հանցանքի կատարման բոլոր դեպքերը. «Կատարող է համարվում այն անձը, ով որպես կատարող ենթակա է քրեական պատասխանատվության տվյալ հանցանքի համար և անմիջականորեն կատարել է հանցանքը կամ դրա կատարմանն անմիջականորեն մասնակցել է այլ անձանց (համակատարողների) հետ համատեղ, կամ այլ

անձանց (համակատարողների) հետ համատեղ մասնակցել է հանցանքի կատարմանը այնպիսի անձանց օգտագործելու միջոցով, ովքեր օրենքի ուժով ընդհանրապես ենթակա չեն քրեական պատասխանատվության կամ ենթակա չեն քրեական պատասխանատվության տվյալ հանցանքի համար որպես կատարող կամ հանցանքը կատարել են անզգուշությամբ, ինչպես նաև այն անձը, ով հանցանքը կատարել է այլ այնպիսի անձանց օգտագործելու միջոցով, ովքեր օրենքի ուժով ընդհանրապես ենթակա չեն քրեական պատասխանատվության, կամ ենթակա չեն քրեական պատասխանատվության տվյալ հանցանքի համար որպես կատարող, կամ հանցանքը կատարել են անզգուշությամբ»:

Կարծում ենք, որ այս հասկացությունը կնպաստի քրեական օրենսդրության և իրավա-կիրառ պրակտիկայի կատարելագործմանը:

17. Տես Առաքելյան Ս. Վ., Մկրտչյան Պ. Վ., նշվ. աշխ., էջ 317:

18. Տես նույն տեղում, էջ 315-319, նաև՝ Գրիգորյան Լ. Ա., նշվ. աշխ.: